

TỔNG QUAN VỀ HOẠT ĐỘNG GIAO DỊCH ĐIỆN TỬ TRÊN THỊ TRƯỜNG CHỨNG KHOÁN

1. Khái niệm hoạt động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán

Theo Từ điển tiếng Việt¹, “giao dịch” có nghĩa là có quan hệ gặp gỡ, tiếp xúc với nhau. Còn “điện tử” để chỉ ứng dụng cụ được chế tạo theo các phương pháp điện tử học hoặc hoạt động theo các nguyên lý của điện tử học.

Dựa vào cách giải nghĩa từ thông dụng này, có thể hiểu giao dịch điện tử là sự tiếp xúc giữa hai hoặc nhiều chủ thể thông qua các dụng cụ được chế tạo theo phương pháp hoặc hoạt động theo các nguyên lý của điện tử học. Cũng theo cách giải thích trong cuốn từ điển này, thị trường chứng khoán được hiểu đơn giản là địa điểm mua, bán các loại cổ phiếu và trái phiếu; tuy nhiên, thực tế thì - trên thị trường chứng khoán (Securities Market) không chỉ có cổ phiếu, trái phiếu mà còn bao gồm cả các loại chứng khoán khác như quyền mua cổ phần, chứng quyền, quyền chọn mua, quyền chọn bán, hợp đồng tương lai, nhóm chứng khoán, chỉ số chứng khoán, hợp đồng góp vốn đầu tư².

Đối chiếu với cách định nghĩa trong từ điển về giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán thì hiện thế giới đang sử dụng hai thuật ngữ khác nhau là “electronic trading” và “online trading”. “Electronic trading” (e-trading) được định nghĩa là phương thức kinh doanh chứng khoán bằng phương tiện điện tử³. “Online trading” (hay còn gọi là investing online) là quá trình các nhà đầu tư cá nhân và các thương nhân mua và bán chứng khoán qua mạng điện tử⁴. Sự khác nhau giữa hai thuật ngữ này nằm ở việc-online trading nhấn mạnh vào quá trình mua và bán chứng khoán, trong khi electronic trading, bên cạnh việc đề cập hoạt động mua bán, còn đề cập các trao đổi thông tin giữa các nhà môi giới chứng khoán với nhau và với sàn giao dịch chứng khoán. Như vậy, có thể thấy, cho đến nay vẫn chưa có một thuật ngữ thống nhất về giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán.

- Trên thực tế, khi nói đến giao dịch điện tử, nhiều người sẽ nghĩ tới đó là việc sử dụng Internet để trợ giúp cho quá trình giao dịch. Suy nghĩ này xuất phát

¹Xem Hoàng Phê: Từ điển tiếng Việt, Viện Ngôn Ngữ học, Nxb. Đà Nẵng, 2003, tr.392, 320

²Xem <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/securities-market>.

³ Xem Cram101 Textbook Reviews: Investments, Analysis and Behavior: Business, Finance, 1st Edition, 2016, tr.39.

⁴ Xem https://onlinetradinginstitute.in/trader//home/view_package/3.

từ quá trình ra đời thuật ngữ giao dịch điện tử, khi vào tháng 3 năm 1996, Công ty của Spring Street đã chào bán cổ phiếu ra công chúng bằng hình thức trực tuyến. Công ty này đã tạo ra một trang web đăng tải tất cả các thông tin về đợt chào bán, cho phép các nhà đầu tư có thể nghiên cứu trên website hoặc tải về để in ra đọc. Sau đó, vào cuối đợt chào bán, Spring Street tung ra Wit-Trade, thông qua một bảng thông báo điện tử, các cổ đông của công ty có thể tiến hành giao dịch cổ phiếu của công ty thông qua “đăng tải” lệnh bán hoặc lệnh mua lên bảng tin mà không có sự can thiệp của bất cứ nhà môi giới chứng khoán nào. Bằng hình thức này, Spring Street đã thu hút được hơn 3.500 nhà đầu tư và thu về 1,6 triệu đôla mà không có bảo lãnh phát hành.

Tính đến nay, giao dịch điện tử thông qua Internet đã trải qua bốn giai đoạn⁵, bao gồm: Brochureware (quảng cáo trên Internet), thương mại điện tử, kinh doanh điện tử và doanh nghiệp điện tử.

Mặc dù Internet đã có tác động to lớn làm tăng mối quan tâm của công chúng với giao dịch điện tử, thì thực tế, giao dịch điện tử đã tồn tại dưới nhiều hình thức trước khi mạng Internet được đưa vào sử dụng, và những hình thức này đến nay vẫn còn tồn tại, trong đó có phương thức trao đổi dữ liệu điện tử - Electronic Data Interchange (EDI). Phương thức EDI được áp dụng phổ biến trong các mạng máy tính không theo giao thức TCP/IP, và đối với một số người, phương thức này được đánh giá có tầm quan trọng trong hình thức kinh doanh giữa doanh nghiệp và doanh nghiệp (B2B) hơn cả mạng Internet.

Hiện nay, có rất nhiều cách hiểu khác nhau về giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán. Nhiều người hiểu giao dịch điện tử chỉ là việc mở tài khoản, đặt lệnh mua bán chứng khoán trên mạng Internet. Lý do là bởi một giao dịch điện tử có thể chia làm ba giai đoạn chính: quảng cáo, tìm kiếm khách hàng; mở tài khoản, đặt lệnh và thanh toán; giao hàng điện tử. Trong từng giai đoạn hoặc toàn bộ các giai đoạn này đều có thể thực hiện trên mạng Internet, và vì vậy, những cá nhân này cho rằng: các giao dịch thực hiện thông qua mạng Internet là các giao dịch điện tử. Một số ý kiến khác lại cho rằng, giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán là giao dịch bằng các phương tiện điện tử khác nhau, không chỉ là mạng Internet mà có thể thông qua các mạng mở khác như mạng điện thoại, mạng LAN.

⁵ Xem Chi-Kin Chan, Heung Win J.Lee: Successful Strategies in Supply Chain Management, Idea Group Inc (IGI) 2005, tr.195, <https://books.google.com.vn/books?id=v3TylkU5aSeC>.

Những cách hiểu này đều đúng theo một góc độ nào đó, nhưng chưa nói lên được phạm vi rộng lớn của giao dịch điện tử. Theo khái niệm rộng của giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán, giao dịch điện tử không chỉ là mua bán chứng khoán trên mạng hay mua bán chứng khoán trên Internet, mà đây là hình thái hoạt động giao dịch chứng khoán thông qua các phương tiện điện tử. Hoạt động giao dịch bao gồm tất cả các hoạt động như đặt lệnh mua, bán chứng khoán, thanh toán, phát hành chứng khoán, công bố thông tin... Các phương tiện điện tử ở đây không chỉ có Internet mà bao gồm cả việc sử dụng các phương tiện công nghệ điện tử như điện thoại, máy fax, truyền hình và mạng máy tính (trong đó có Internet), hệ thống thanh toán điện tử, bảng yết giá điện tử, Intranet/Extranet... Giao dịch điện tử cũng bao hàm cả việc trao đổi thông tin thông qua các phương tiện điện tử, các thông tin này không chỉ dừng ở số liệu hay văn bản, mà còn bao gồm cả hình ảnh, âm thanh và các tập tin video⁶.

Tóm lại, có thể đưa ra định nghĩa về giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán như sau:

Giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán là hình thái hoạt động giao dịch chứng khoán thông qua các phương tiện điện tử, bao gồm hoạt động giao dịch chứng khoán trực tuyến và các hoạt động trao đổi thông tin liên quan thông qua các phương tiện điện tử.

2. Đặc điểm của hoạt động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán

Hoạt động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán về bản chất cũng giống như các hoạt động giao dịch truyền thống, nghĩa là giao dịch điện tử vẫn là một quá trình trao đổi thông tin và kinh tế, nhằm thỏa mãn nhu cầu của khách hàng giao dịch điện tử, cũng như giao dịch truyền thống, đều bao gồm việc xác định nhu cầu đến lập các kế hoạch giao dịch đối với sản phẩm và dịch vụ, lên ý tưởng và tiến hành thực hiện các mục đích của tổ chức, cá nhân.

Tuy nhiên, hoạt động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán cũng mang một số đặc trưng nổi bật sau: Thứ nhất, về phạm vi hoạt động. Giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán là các giao dịch trong hoạt động dịch vụ về chứng khoán và thị trường chứng khoán được thực hiện bằng phương tiện điện tử, bao gồm: hoạt động chào bán chứng khoán ra công chúng, lưu ký chứng khoán, niêm yết, đăng ký và giao dịch chứng khoán; hoạt động quản lý công ty

⁶ Xem Nguyễn Hải Nam: Hoàn thiện khung pháp lý cho hoạt động giao dịch điện tử trong lĩnh vực chứng khoán ở Việt Nam, 2008, Đề tài của Ban Phát triển thị trường - Ủy ban Chứng khoán nhà nước, Hà Nội, tr.13-15.

chứng khoán, công ty quản lý quỹ, công ty đầu tư chứng khoán; hoạt động công bố thông tin... Như vậy, có thể thấy, giao dịch điện tử có thể thực hiện được trong hầu hết các hoạt động giao dịch trên thị trường chứng khoán.

Thứ hai, về mặt chủ thể. Các bên tiến hành giao dịch điện tử không tiếp xúc trực tiếp với nhau và không yêu cầu phải quen biết nhau từ trước, Giao dịch điện tử tạo điều kiện cho mọi đối tượng không cùng ngôn ngữ, không cùng địa bàn cư trú có thể “gặp gỡ” và tiến hành giao dịch để đạt được mục đích của mình.

Thứ ba, về các phương tiện điện tử được sử dụng trong giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán. Phương tiện điện tử là phương tiện hoạt động dựa trên công nghệ điện, điện tử, kỹ thuật số, từ tính, truyền dẫn không dây, quang học, điện từ hoặc công nghệ tương tự. Trong lĩnh vực chứng khoán, giao dịch điện tử thường sử dụng các phương tiện điện tử như: điện thoại, máy fax, truyền hình, hệ thống thanh toán điện tử, bảng yết giá điện tử, Intranet/Extranet, Internet...

Thứ tư, về các hình thức hoạt động giao dịch điện tử. Trên thị trường chứng khoán thường xuất hiện một số hình thức hoạt động giao dịch điện tử phổ biến như: thư tín điện tử (email), thanh toán điện tử, trao đổi dữ liệu điện tử (EDI), trao đổi số hóa các dữ liệu, mua bán chứng khoán trực tuyến.

3. Một số ưu việt của giao dịch điện tử so với dịch truyền thống trên thị trường chứng khoán giao

Trong lĩnh vực chứng khoán, giao dịch điện tử khác với giao dịch truyền thống ở hai điểm chính là môi trường kinh doanh và phương tiện thực hiện.

Đối với môi trường kinh doanh: Giao dịch điện tử tập trung mạnh vào các hoạt động giao dịch trong môi trường Internet và web. Hiện nay, giao dịch điện tử còn mở rộng môi trường ra các mạng viễn thông khác như mạng thông tin di động nhờ vào sự phổ biến và tiện lợi khi sử dụng các phương tiện di động kết nối trong mạng viễn thông.

Đối với phương tiện thực hiện: Mặc dù các thông tin được phổ biến thông qua các phương tiện điện tử có thể không khác với các thông tin được phổ biến bằng phương thức truyền thống, nhưng rõ ràng, khách hàng trong thời đại công nghệ thông tin có những đặc điểm khác với khách hàng truyền thống, cụ thể là họ có thói quen chủ động đi tìm kiếm và tiếp cận thông tin tại chỗ, họ đánh giá các lựa chọn về hàng hóa dịch vụ dựa trên các nguồn thông tin có thể thay đổi

từng giây. Vì vậy, trong khi giao dịch truyền thống cần rất nhiều các phương tiện khác nhau như tạp chí, tờ rơi, thư và quá trình truyền tin giữa con người khiến cho sự phối hợp giữa các bộ phận khó khăn hơn, tốn nhiều thời gian hơn; thì giao dịch điện tử, đặc biệt là giao dịch điện tử thông qua mạng Internet, có thể tiến hành tất cả các hoạt động của giao dịch như: bản cáo bạch điện tử, thông tin giá trực tuyến, đặt lệnh mua, bán trực tuyến... một cách nhanh chóng, hiệu quả với chi phí thấp.

Những lợi thế khi sử dụng phương tiện điện tử so với phương tiện truyền thống có thể tóm gọn trong những điểm chủ yếu sau:

- Tốc độ giao dịch nhanh hơn, ví dụ như công bố thông tin qua mạng Internet, qua email; đặt lệnh qua mạng Internet, qua tin nhắn SMS; quảng bá việc phát hành chứng khoán qua mạng Internet; hỗ trợ, tư vấn đầu tư cho khách hàng qua forum, netmeeting;

- Thời gian hoạt động liên tục, tự động hóa các giao dịch, ví dụ như mua, bán cổ phiếu thông qua mạng Internet, cập nhật thông tin liên tục bất kể thời gian nào trong ngày;

- Phạm vi hoạt động toàn cầu, các rào cản thâm nhập thị trường có thể bị hạ thấp, khả năng tiếp cận thông tin thị trường của các công ty cung cấp dịch vụ và người đầu tư được nâng cao, ví dụ như các doanh nghiệp tại Việt Nam có thể tìm hiểu thị trường chứng khoán ở châu Âu, châu Mỹ, Nhật Bản... thông qua các website thông tin thị trường, nhà đầu tư Việt Nam có thể tìm hiểu, đầu tư vào các thị trường chứng khoán trên thế giới thông qua website thông tin thị trường và ngược lại...

- Đa dạng hóa sản phẩm do nhà đầu tư có thể tiếp cận nhiều sản phẩm, dịch vụ hơn, đồng thời nhà cung cấp dịch vụ cũng có khả năng cá biệt hóa sản phẩm phù hợp với các nhu cầu khác nhau của nhà đầu tư nhờ khả năng thu thập thông tin về khách hàng qua Internet dễ dàng hơn, ví dụ để mua chứng khoán, nhà đầu tư có thể tham khảo các cổ phiếu niêm yết của nhiều thị trường chứng khoán khác nhau thông qua website.

Tăng cường quan hệ khách hàng nhờ khả năng tương tác, chia sẻ thông tin giữa công ty cung cấp dịch vụ với nhà đầu tư cao hơn, dịch vụ tốt hơn, thời gian hoạt động liên tục thông qua các dịch vụ trực tuyến, các website diễn đàn, FAQs...

4. Vị trí của hoạt động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán

4.1. Sự cần thiết và vai trò của giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán

Cuối thế kỷ XX và đầu thế kỷ XXI, cách mạng về công nghệ thông tin đã tiến triển với tốc độ nhảy vọt, làm tăng khả năng xử lý thông tin trên Internet tới mức vô cùng lớn. Internet làm giảm tầm quan trọng của khoảng cách địa lý, yếu tố vốn được xem là một trở ngại của việc gia nhập thị trường. Với chi phí thấp hơn mà vẫn nhận được thông tin, Internet cho phép liên lạc liên tục, mọi lúc mọi nơi và ngày càng nâng cao về chất lượng dịch vụ cũng như cung cấp nhiều hơn các phương thức truyền thông.

Hoạt động trên nền tảng của công nghệ thông tin hiện đại, giao dịch điện tử cũng phát triển nhanh chóng, thu hút được sự quan tâm sâu rộng của các quốc gia, các tổ chức quốc tế và các khối liên kết kinh tế; góp phần quan trọng làm thay đổi cách thức kinh doanh, giao dịch truyền thống, phong cách sống, học tập, làm việc của con người; thúc đẩy mạnh mẽ sự tăng trưởng kinh tế, tăng cường hiệu quả hoạt động và khả năng cạnh tranh của các doanh nghiệp; tạo ra nhiều ngành nghề sản xuất, kinh doanh, dịch vụ mới như công nghệ thông tin, dịch vụ tài chính - ngân hàng trực tuyến, dịch vụ chứng khoán trực tuyến, dịch vụ thư điện tử, dịch vụ chữa bệnh qua mạng, giáo dục - đào tạo từ xa... Giao dịch điện tử cũng thúc đẩy “tin học hóa” các hoạt động của cơ quan nhà nước, giúp cho quá trình ban hành các quyết định được thực hiện nhanh chóng, kịp thời và chính xác; cho phép người dân dễ dàng tiếp cận các dịch vụ công cũng như giám sát hoạt động của các cơ quan nhà nước.

Cũng theo xu hướng đó, ngành chứng khoán đã chịu những ảnh hưởng mạnh mẽ bởi sự phát triển công nghệ tin học trong những năm gần đây. Trong lịch sử, thị trường chứng khoán là nơi mà người mua và người bán thương lượng trực tiếp qua công ty môi giới để thỏa thuận mua bán chứng khoán. Với sự tiến bộ của ngành công nghệ thông tin, sàn giao dịch điện tử đã thay thế sàn giao dịch truyền thống, nơi mà người mua và người bán không phải đến thương lượng trực tiếp mà họ có thể thông qua các phương tiện điện tử để thỏa thuận mua bán chứng khoán từ xa. Giao dịch điện tử giúp cho việc giao dịch, thanh toán, bù trừ trở nên dễ dàng hơn rất nhiều. Sàn giao dịch chứng khoán Mỹ (NASDAQ) hình thành năm 1971 là sàn giao dịch chứng khoán đầu tiên trên thế giới áp dụng hệ thống giao dịch điện tử. Ngày nay, hầu hết các sàn giao dịch

chứng khoán trên thế giới đều áp dụng hệ thống giao dịch điện tử và các sàn này đều đầu tư rất nhiều tiền cho công nghệ giao dịch hiện đại của họ. Theo ước tính, giao dịch chứng khoán trực tuyến thông qua các nhà môi giới trước năm 2000 chỉ chiếm 25% tổng giao dịch tại NASDAQ⁷ thì đến nay, toàn bộ các giao dịch thông qua sàn chứng khoán này đều được thực hiện bằng phương tiện điện tử⁸.

Có thể nói, ngày nay, công nghệ thông tin là mấu chốt để vận hành thị trường chứng khoán trên toàn thế giới.

Các thiết bị giao dịch được máy tính hóa một cách đầy đủ đang ngày càng trở nên quan trọng trên thị trường, và quá trình giao dịch tự động thông qua công nghệ thông tin đã làm thay đổi triệt để tốc độ giao dịch chứng khoán. Tại một số sàn giao dịch nơi mà nhân viên môi giới còn sử dụng phương thức giao dịch thủ công open-ery (nhân viên môi giới sau khi nhận lệnh từ khách hàng phải nói to để một nhân viên khác nhập lệnh vào hệ thống giao dịch) đã được thay thế hoàn toàn hoặc dần dần chuyển sang hệ thống giao dịch điện tử. Ở những thị trường này, công nghệ thông tin cũng được dùng trong giao dịch toàn cầu và các hoạt động thanh toán, cho phép nhà đầu tư giao dịch ở những thị trường khác nhau về địa lý và thời gian. Với nền kinh tế thị trường, khả năng kết nối của các thiết bị công nghệ thông tin tạo điều kiện để luân chuyển dòng vốn hằng ngày giữa các thị trường, tạo điều kiện để thị trường chứng khoán phát triển mạnh mẽ, nhưng Amihud và Mendelson chứng minh trong công trình nghiên cứu của họ rằng tính thanh khoản của thị trường có thể tăng lên do sử dụng công nghệ thông tin thích hợp. Trong đó, tính thanh khoản trên thị trường chứng khoán là khả năng mua hoặc bán một cách nhanh chóng mà không chịu tác động do biến động đặc biệt từ giá. Tính thanh khoản là một trong những đặc tính quan trọng của một thị trường tốt.

Sự tự động hóa trong thị trường vốn cũng làm tăng giao dịch, mở rộng thị trường. Trong đó, Brailsford nhận thấy tự động hóa trên thị trường chứng khoán làm tăng 77% tốc độ trong việc chuyển thông tin đại chúng. Với toàn bộ lĩnh vực bán đấu giá và các loại hàng hóa được công khai trong hầu hết thời gian một cách trực tiếp tới toàn bộ thành viên trên thị trường, nhà đầu tư không nhất thiết phải thông qua nhân viên môi giới để có những thông tin này. Về phần nhân

⁷ Xem L.S.UNGER: Customer Expectations Online: Are They Your Obligations?, <https://www.sec.gov/news/speech/speecharchive/1999/spch249.htm>, ngày 25/01/1999.

⁸ Xem <http://www.saga.vn/so-sanh-nyse-nasdaq-hai-san-chung-khoan-lon-tren-the-gioi-42301>

viên môi giới, họ cũng không phải tìm kiếm các bên thích hợp để hoàn thiện lệnh mua hoặc bán được đưa ra bởi các khách hàng. Hệ thống khớp lệnh mua và bán tự động hoàn toàn, không quan tâm đến quy mô của danh mục và nhanh hơn một cách đáng kể so với các giao dịch truyền thống, dẫn đến chi phí giao dịch thấp hơn cho các thành viên trên thị trường⁹.

Với các phân tích trên, có thể thấy, giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán không chỉ mở ra những cơ hội kinh doanh mới, những sản phẩm và dịch vụ mới, mà bản thân nó thực sự đem lại một phương thức kinh doanh mới: phương thức kinh doanh điện tử.

4.2. Sự tiện ích và rủi ro của giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán

Giao dịch điện tử ngày càng đóng vai trò quan trọng trong đời sống xã hội vì đó là phương thức giao dịch nhanh nhất, hiệu quả nhất, tận dụng được tối đa mọi nguồn lực. Giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán là kết hợp của những thành tựu khoa học kỹ thuật vào việc kinh doanh chứng khoán, thay thế cho phương thức “gạch và vữa” (brick-and-mortar) truyền thống¹⁰.

Bằng phương thức giao dịch điện tử, các nhà đầu tư có thể nhận được những lợi ích như sau:

- **Giảm chi phí giao dịch:** một trong những lợi ích lớn nhất của giao dịch chứng khoán trực tuyến là giảm thiểu chi phí giao dịch. Nếu như theo phương thức truyền thống nhà đầu tư sẽ phải trả từ 5 đến 9 USD cho việc thực hiện một giao dịch thì với phương thức điện tử, những giao dịch nhỏ sẽ được hưởng một mức phí thấp hơn¹¹. Còn với những giao dịch lớn, nhà đầu tư có thể thương lượng với công ty cung cấp dịch vụ để đạt mức chi phí giao dịch rất thấp (có thể chỉ là 0,01% giá trị giao dịch). Nguyên nhân là do hình thức giao dịch điện tử có thể tiết kiệm được những chi phí cố định như tiền thuê văn phòng, thiết bị, giấy tờ, lương nhân viên...

- **Tự kiểm soát lệnh giao dịch:** đối với một giao dịch chứng khoán thông thường, nhà đầu tư phải thông qua người môi giới để đặt lệnh. Tuy nhiên, khi sử dụng dịch vụ giao dịch chứng khoán trực tuyến nhà đầu tư có thể tự đặt lệnh

⁹ Xem Nguyễn Hải Nam: Hoàn thiện khung pháp lý cho hoạt động giao dịch điện tử trong lĩnh vực chứng khoán ở Việt Nam. Đề tài của Ban Phát triển thị trường - Ủy ban Chứng khoán nhà nước, Hà Nội, 2008, tr 0-10

¹⁰ Xem <https://www.gobankingrates.com/investing/the-advantages-disadvantages-online-trading/>.

¹¹ Xem <https://www.gobankingrates.com/investing/the-advantages-disadvantages-online-trading/>.

mua và bán bất cứ loại cổ phiếu nào mình thích mà không phải đối thoại hay thương lượng với người môi giới chứng khoán, vì vậy làm giảm thiểu những lỗi chủ quan của nhân viên nhập lệnh.

Cập nhật thông tin nhanh nhạy: cùng với việc sử dụng các chương trình phần mềm máy tính do công ty chứng khoán cung cấp, nhà đầu tư có thể tra cứu thông tin thị trường, tự sử dụng các biểu đồ phân tích về cổ phiếu, các chỉ dẫn phân tích kỹ thuật và xem các mức giá cổ phiếu ngay tức thì trên bảng hiển thị giá cổ phiếu, các lệnh mua, bán chứng khoán đều được thể hiện trên cùng một màn hình. Các thông tin thị trường rất đa dạng và luôn được cập nhật tức thời trên Internet và các thiết bị không dây. Tất cả những thông tin hỗ trợ trên giúp nhà đầu tư đưa ra những quyết định đầu tư cho mình. Ngoài ra, giao dịch điện tử có thể vượt qua nhiều trở ngại về thời gian và không gian, nhà đầu tư có thể truy cập hệ thống giao dịch 24/24 ở bất cứ nơi đâu.

Tiết kiệm thời gian: một trong những nhân tố thiết yếu của giao dịch chứng khoán trực tuyến là việc tiết kiệm thời gian để thực hiện lệnh giao dịch, điều này ảnh hưởng đến việc tạo ra lợi nhuận hay phải chịu thiệt hại cho nhà đầu tư. Trong hệ thống giao dịch thông thường, nhà đầu tư phải gọi điện cho nhà môi giới, hay phải đến tận công ty chứng khoán để đặt lệnh mua, bán cổ phiếu. Nhà môi giới sẽ thông báo cho nhà đầu tư những thông tin về tài khoản, về giá hiện thời của cổ phiếu và nhà đầu tư có thể quyết định mua hoặc không mua loại cổ phiếu đó. Tuy nhiên, đối với giao dịch chứng khoán trực tuyến, nhà đầu tư bằng những thông tin nhận được qua mạng Internet, chỉ cần nhấn chuột vào lệnh mua hoặc bán.

Tránh được các xu hướng môi giới: bằng cách tự mình đưa ra các quyết định mua, bán, nhà đầu tư có thể loại bỏ xu hướng môi giới. Bởi trên thực tế, có nhiều trường hợp người môi giới sẽ đưa ra một lời khuyên có lợi cho họ (ví dụ như người môi giới được một công ty hứa chia “hoa hồng” cho mỗi nhà đầu tư mua cổ phiếu của công ty này) và có khả năng lời khuyên này sẽ gây thiệt hại cho nhà đầu tư. Nhưng khi sử dụng phương thức giao dịch điện tử, nhà đầu tư hoàn toàn có thể tự mình tìm hiểu trước khi ra các quyết định mà không bị ảnh hưởng bởi ý kiến, quan điểm của một bên nào khác.

Đa dạng hóa đầu tư: giao dịch điện tử cho phép nhà đầu tư có thể tham gia vào bất kỳ thị trường nào trên thế giới. Do vậy, bằng phương tiện điện tử hiện đại, nhà đầu tư có thể tiến hành đầu tư vào cổ phiếu, trái phiếu, chứng khoán

phải sinh ở bất cứ Sở giao dịch chứng khoán nào trong phạm vi một quốc gia hoặc trên nhiều quốc gia khác nhau.

Giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán khá đơn giản và thuận tiện nên đã thu hút được lượng lớn nhà đầu tư tham gia vào loại hình giao dịch này. Tuy nhiên, thực tế luôn xuất hiện một số rủi ro đối với những người tham gia vào các giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán.

- Rủi ro về thông tin sai lệch: một trong những rủi ro có thể xuất hiện là những trò lừa đảo thông qua phương tiện điện tử thông dụng (điện thoại, email...). Những kẻ lừa đảo sử dụng các công cụ Internet khác nhau để thực hiện hành vi lừa đảo của họ. Các công cụ đó bao gồm spam (thư rác), chat (hội thoại), thư quảng cáo để gửi tới các nhà đầu tư những thông tin mang tính lừa đảo. Một công cụ khác là việc xây dựng những website mà có giao diện khá phức tạp với nhà đầu tư, và một số nhà đầu tư cho rằng, những website như vậy có độ xác thực cao. Ngoài ra, rất nhiều thư điện tử được tìm thấy trên Internet với nội dung cố gắng thuyết phục người đọc đưa ra quyết định mua nhanh chóng hoặc bán ngay cổ phiếu của họ trước khi giá cổ phiếu đó tăng hoặc giảm. Những người viết những thư điện tử này sử dụng những dữ liệu kinh tế và cổ phiếu danh tiếng để tạo ra sức thuyết phục mạnh mẽ, hoặc họ đưa ra bằng chứng sở hữu thông tin nội gián về loại cổ phiếu đặc biệt nào đó. Mục tiêu của kẻ lừa đảo là kiếm lời dựa trên những nhà đầu tư ngây thơ và cả tin. Sự thực là nếu nhà đầu tư tin vào những điều họ nói thì sẽ bị mất tiền.

- Rủi ro về thời gian nhập lệnh và khớp lệnh: rủi ro về tốc độ đường truyền tác động đến khả năng thâm nhập vào tài khoản của nhà đầu tư và chuyển lệnh đầu tư, hoặc trong khi truyền tải qua mạng Internet, lệnh giao dịch có thể bị treo, bị ngừng, bị trì hoãn, hoặc có lỗi dữ liệu, hoặc việc nhận dạng các tổ chức hoặc nhà đầu tư có thể không chính xác, hay giá cả thị trường và các thông tin chứng khoán khác có thể có lỗi hoặc sai lệch. Khi đường truyền của nhà cung cấp dịch vụ kém hoặc sử dụng quá tải, nhà đầu tư không thể đăng nhập vào tài khoản của mình hoặc không thể chuyển lệnh mua, bán chứng khoán của mình vào đúng thời điểm cần thiết, hoặc căn cứ trên những thông tin sai lệch do lỗi mạng mà nhà đầu tư đưa ra các quyết định đầu tư không chính xác. Rủi ro này đôi khi là bất khả kháng đòi hỏi nhà đầu tư khi lựa chọn nhà cung cấp dịch vụ phải tìm hiểu kỹ về khả năng, năng lực thực sự của các công ty cung cấp dịch vụ này.

- Rủi ro về bảo mật: rủi ro là các giao dịch điện tử có thể bị xâm nhập và lộ thông tin bởi những kẻ đột nhập tuy nhiên, cũng có rất nhiều cách để có thể làm cho các giao dịch điện tử trở nên an toàn. Công nghệ phổ biến nhất được sử dụng để làm cho giao dịch điện tử an toàn là mã hóa. Mã hóa thay đổi các ký tự của giao dịch và do đó chúng không thể đọc được trừ khi có khóa giải mã. Nếu muốn gửi một lệnh điện tử trên Internet hoặc qua điện thoại và muốn bảo đảm rằng bên duy nhất có thể nhận lệnh này là người nhận thì người gửi cung cấp cho người nhận từ khóa. Mã hóa là một phương pháp tin cậy và an toàn để gửi thông tin trên Internet. Các máy chủ và các bộ trình duyệt đều có chương trình mã hóa. Vì vậy, từ khóa được gửi và nhận mà không cần đến sự can thiệp của con người. Tuy nhiên, lỗi về bảo mật cũng vẫn có thể xảy ra.

- Rủi ro về hành vi đầu tư: nhà đầu tư căn cứ trên những thông tin nhận được qua các nhà cung cấp dịch vụ có thể thực hiện giao dịch quá nhiều, vượt kế hoạch, làm tăng chi phí giao dịch, tăng thuế liên quan... Đây là loại rủi ro chủ quan do chính sự hiểu biết của nhà đầu tư gây nên và đòi hỏi có sự rèn luyện kỹ năng, sự hiểu biết, khả năng kiểm chế của chính nhà đầu tư. Theo nghiên cứu về buôn bán quá mức được công bố trên Tạp chí Addictive Behaviors, các nhà đầu tư thực hiện giao dịch chứng khoán trực tuyến có khả năng bị "nghiện" và coi đầu tư như hành vi đánh bạc¹².

- Rủi ro thị trường giao dịch điện tử làm giảm mức độ tiếp xúc giữa các công ty chứng khoán với các nhà đầu tư, do đó nhà đầu tư dễ gặp phải những rủi ro thị trường. Trong phạm vi giao dịch trực tuyến, những tác nhân thao túng thị trường sẽ dễ gây ra các hành vi gian lận hơn. Khi đó, rất cần tới vai trò quan trọng của các nhà chức trách nhằm thiết lập một thị trường ổn định.

Mạng Internet gần như là yếu tố quyết định cho mọi hình thức hoạt động của giao dịch điện tử. Công nghệ cùng hiện đại thì giao dịch điện tử càng có cơ hội phát triển. Tuy nhiên, điều đó cũng đồng nghĩa với việc các doanh nghiệp sẽ phải tăng chi phí đầu tư cho công nghệ và người sử dụng phải luôn luôn học hỏi để nâng cao kiến thức sử dụng công nghệ.

4.3. Điều kiện cơ bản để phát triển hoạt động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán

Sự phát triển của giao dịch điện tử trên thế giới làm thay đổi cách thức kinh doanh, giao dịch trên thị trường chứng khoán. Tuy nhiên, để phát triển hoạt

¹² Xem <https://www.gobankingrates.com/investing-the-advantages-disadvantages-online-trading>.

động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán, cần hội tụ đủ các điều kiện sau:

Hạ tầng kỹ thuật

Do sự phụ thuộc vào máy tính càng ngày càng tăng nên công nghệ thông tin đã trở thành vấn đề chiến lược đối với ngành chứng khoán. Tự động hóa là một trong những nhân tố quan trọng nhất quyết định khả năng cạnh tranh của ngành chứng khoán, đây cũng là phần quan trọng trong cơ sở hạ tầng cần thiết cho việc quản lý có hiệu quả hoạt động thị trường chứng khoán. Để bắt kịp nhịp độ phát triển của thị trường chứng khoán và tốc độ phát triển nhanh của công nghệ thông tin, hầu hết các quốc gia đã tự động hóa thị trường chứng khoán của mình để đáp ứng các nội dung sau:

Thứ nhất, hệ thống thanh toán điện tử an toàn bảo mật. Thanh toán điện tử qua thẻ, qua tiền điện tử, thanh toán qua EDI. Các ngân hàng phải triển khai hệ thống thanh toán điện tử rộng khắp. Trình độ phát triển thanh toán của ngân hàng ảnh hưởng trực tiếp đến quy trình thanh toán của các doanh nghiệp, các nhà đầu tư tham gia thị trường chứng khoán. Do vậy, để lựa chọn hình thức thanh toán trong giao dịch điện tử, nhà đầu tư phải lựa chọn ngân hàng có khả năng đầu tư công nghệ thanh toán tiên tiến nhằm giúp nhà đầu tư mở rộng khả năng thanh toán, đồng thời bảo mật các giá trị thanh toán.

Thứ hai, hệ thống sở công nghệ tại Sở giao dịch chứng khoán, Trung tâm lưu ký chứng khoán phải hiện đại, nhanh chóng, kịp thời và tin cậy. Hệ thống giao dịch chứng khoán tại các Sở giao dịch chứng khoán cần được tự động hoàn toàn. Hệ thống này có thể áp dụng phương thức khớp lệnh liên tục hoặc khớp lệnh định kỳ, tùy thuộc vào tình hình thực tế về khả năng thanh khoản của thị trường, quy mô luồng lưu chuyển liên tục giữa các lệnh mua và lệnh bán với số lượng nhà đầu tư tham gia thị trường là nhiều hay ít. Các Sở giao dịch chứng khoán có kết nối mạng diện rộng với các công ty chứng khoán thành viên, bảo đảm giao dịch thông suốt, kịp thời. Bên cạnh đó, hệ thống lưu ký và thanh toán bù trừ chứng khoán cần tự động hóa nhằm giảm thời gian thanh toán xuống còn T+2 (thường áp dụng ở những thị trường phát triển); kết nối mạng giữa các thành viên lưu ký và Trung tâm lưu ký chứng khoán để cung cấp chính xác, kịp thời những thông tin về người sở hữu chứng khoán; Trung tâm lưu ký chứng khoán có thể quản lý tài khoản của từng nhà đầu tư.

Thứ ba, phải có hệ thống an toàn bảo mật cho các giao dịch, chống xâm nhập trái phép, chống virus, chống thất thoát. Vấn đề bảo mật, an ninh trên mạng là một trong những vấn đề nóng hổi trong hoạt động thực tiễn của giao dịch điện tử. Liệu khách hàng có thể tin tưởng vào giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán? Và liệu các nhà cung cấp dịch vụ giao dịch điện tử bảo đảm được những thông tin của khách hàng giao dịch an toàn không? Có rất nhiều giải pháp công nghệ và không công nghệ để bảo đảm an toàn, bảo mật trên mạng. Một trong những giải pháp quan trọng ứng dụng trong giao dịch điện tử là sử dụng kỹ thuật mật mã và các giao thức bảo mật.

- Hạ tầng pháp lý:

Thứ nhất, phải có Luật về giao dịch điện tử công nhận tính pháp lý của các chứng từ điện tử, chữ ký điện tử¹³, chữ ký số¹⁴, các hợp đồng điện tử ký qua mạng phải có hệ thống chứng thực quốc gia (CA)¹⁵ bởi đây là “cơ sở hạ tầng cho việc triển khai giao dịch điện tử. Trong đó các văn bản dưới Luật về giao dịch điện tử phải có các văn bản hướng dẫn như nghị định, thông tư và các quyết định, quy chế nhằm quy định chi tiết quy trình, thủ tục giao dịch điện tử riêng trong từng lĩnh vực cũng như thống nhất về cách hiểu đối với chữ ký điện tử, chữ ký số và hệ thống CA.

- Chữ ký điện tử là thuật ngữ chỉ mọi phương thức khác nhau để một cá nhân, đơn vị có thể ký tên” vào một dữ liệu điện tử, thể hiện sự chấp thuận và xác nhận tính nguyên bản của nội dung dữ liệu đó;

- Chữ ký số là hình thức chữ ký điện tử phổ dụng nhất. Chữ ký số bao gồm một cặp mã khóa, gồm khóa bí mật và khóa công khai. Trong đó, khóa bí mật được người gửi sử dụng để ký (hay mã hóa) một dữ liệu điện tử, còn khóa công khai được người nhận sử dụng để mở dữ liệu điện tử đó và xác thực danh tính người gửi.

- Nhà cung cấp chứng thực số (Certificate authority - CA) là một tổ chức chuyên đưa ra và quản lý các nội dung xác thực bảo mật trên một mạng máy tính, cùng các khóa công khai để mã hóa thông tin.

¹³ Xem: Nguyễn Hải Nam: Hoàn thiện khung pháp lý cho hoạt động giao dịch điện tử trong lĩnh vực chứng khoán ở Việt Nam, Đề tài của Ban Phát triển thị trường - Ủy ban Chứng khoán nhà nước, Hà Nội, 2008, tr.23.

¹⁴ Xem: Nguyễn Hải Nam: Hoàn thiện khung pháp lý cho hoạt động giao dịch điện tử trong lĩnh vực chứng khoán ở Việt Nam, Sdd, tr.23.

¹⁵ Xem Nguyễn Hải Nam: Hoàn thiện khung pháp lý cho hoạt động giao dịch điện tử trong lĩnh vực chứng khoán ở Việt Nam, Sdd.

Chữ ký là phương thức phổ biến để ghi nhận tính xác thực của thông tin được chứa đựng trong văn bản. Trong các hoạt động thương mại và quản lý hành chính, chữ ký đóng vai trò quan trọng như một bằng chứng nhằm chứng minh những nội dung đã nêu trong văn bản, hợp đồng là chính xác và đáng tin cậy. Vì vậy, luật pháp điều chỉnh lĩnh vực chữ ký điện tử chủ yếu tập trung vào việc đặt ra các yêu cầu về nhận dạng chữ ký điện tử cho phép các bên không liên quan hoặc có ít thông tin về nhau có thể xác định được độ chính xác của các bên đối tác. Và trong trường hợp này, để xác định được độ tin cậy của chữ ký điện tử, người ta trù liệu đến sự hình thành một cơ quan trung gian (CA) nhằm chứng thực tính xác thực và bảo đảm độ tin cậy của chữ ký điện tử.

Thứ hai, phải có luật bảo vệ quyền sở hữu riêng tư, bảo vệ sở hữu trí tuệ, bảo vệ nhà đầu tư... để điều chỉnh các giao dịch qua mạng và các phương tiện điện tử. Cá nhân, tổ chức khi tham gia vào giao dịch điện tử phải được bảo đảm quyền riêng tư: bí mật về loại chứng khoán mua, bán, về thanh toán... mà cả người mua và người bán đều phải tôn trọng. Nguy cơ lộ bí mật riêng tư là rất lớn, các công ty chứng khoán có thể lợi dụng việc nắm các bí mật của khách hàng để lập kế hoạch tự doanh, bán bí mật cho người khác hoặc sử dụng vào các mục đích kiếm lợi khác. Giao dịch điện tử là hình thức giao dịch qua mạng và các phương tiện điện tử nên việc bảo vệ quyền riêng tư là một vấn đề quan trọng đặt ra cho cả khía cạnh pháp lý và công nghệ. Ngoài ra, luật pháp về bảo vệ sở hữu trí tuệ, bảo vệ nhà đầu tư cũng là khía cạnh pháp lý quan trọng, thúc đẩy các bên tham gia giao dịch điện tử có niềm tin vào tính minh bạch và công bằng của thị trường.

Ngoài các điều kiện chung này, trong lĩnh vực chứng khoán, để phát triển giao dịch điện tử còn phải đáp ứng một số điều kiện riêng sau:

- Thị trường: cần xác định số lượng nhà đầu tư có nhận thức về giao dịch điện tử và tỷ lệ sử dụng Internet. Trong giao dịch điện tử, nhà đầu tư cần có điều kiện tiếp cận Internet, các phương tiện điện tử, các tổ chức cung cấp dịch vụ cần nhận thức được tầm quan trọng của chia sẻ thông tin, phối hợp hoạt động giao dịch điện tử để nâng cao hiệu quả, giảm chi phí, tăng cường năng lực cạnh tranh.
- Doanh nghiệp cung cấp dịch vụ nhận thức của các tổ chức kinh doanh chứng khoán về tầm quan trọng và ý nghĩa sống còn của ứng dụng công nghệ thông tin trong kinh doanh chứng khoán, đánh giá được lợi ích của đầu tư vào

giao dịch điện tử cũng như đánh giá được các nguy cơ hiểm họa nếu không tham gia giao dịch điện tử.

- Sự phát triển của các ứng dụng giao dịch điện tử hầu hết các hoạt động giao dịch điện tử trên thị trường chứng khoán đều có thể ứng dụng những thành tựu của công nghệ thông tin, như nghiên cứu thị trường, công bố thông tin phát hành chứng khoán, quảng cáo, tư vấn đầu tư, giao dịch chứng khoán trực tuyến.

Tài liệu tham khảo

1. Hoàng Phê: Từ điển tiếng Việt, Viện Ngôn Ngữ học, Nxb. Đà Nẵng, 2003
2. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/securities-market>.
3. Cram101 Textbook Reviews: Investments, Analysis and Behavior: Business, Finance, 1st Edition, 2016
4. https://onlinetradinginstitute.in/trader//home/view_package/3.
5. Chi-Kin Chan, Heung Win J. Lee: Successful Strategies in Supply Chain Management, Idea Group Inc (IGI) 2005, <https://books.google.com.vn/books?id=v3TylkU5aSeC>.
6. Nguyễn Hải Nam: Hoàn thiện khung pháp lý cho hoạt động giao dịch điện tử trong lĩnh vực chứng khoán ở Việt Nam, 2008, Đề tài của Ban Phát triển thị trường - Ủy ban Chứng khoán nhà nước, Hà Nội
7. L.S. UNGER: Customer Expectations Online: Are They Your Obligations?, <https://www.sec.gov/news/speech/speecharchive/1999/spch249.htm>, ngày 25/01/1999.
8. <http://www.saga.vn/so-sanh-nyse-nasdaq-hai-san-chung-khoan-lon-tren-the-gioi-42301>
9. Xem <https://www.gobankingrates.com/investing/the-advantages-disadvantages-online-trading/>